

Дата: 3/9/24
Клас: 11
Предмет: мова.

Завдання:

Знайти лексеми 3

Текст "Diestraße"

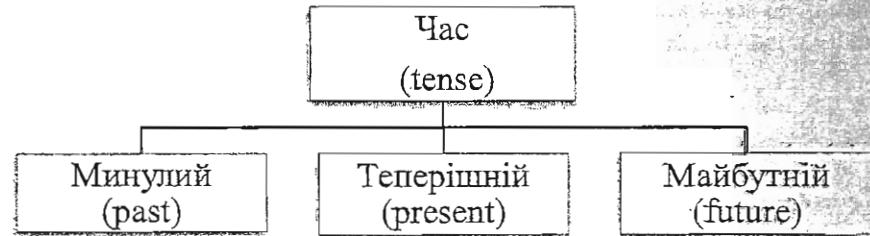
ДІЄСЛОВО

(The Verb)

Частина мови, що означає дію або стан предмета і відповідає на питання "що робить предмет?", "що з ним робиться?", називається **дієсловом**.

Дієслово має **ознаки**:

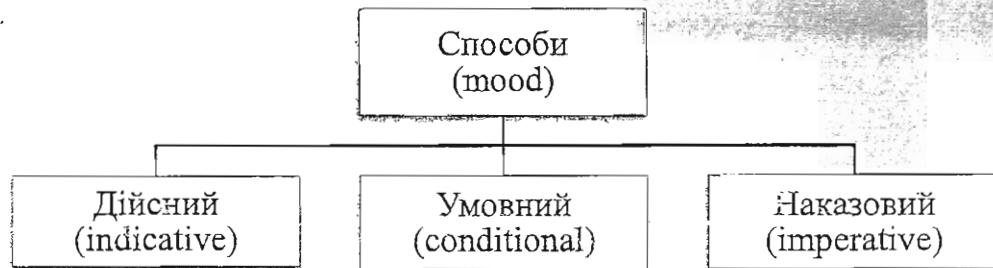
- часу (*tense*):

- особи (*person*): я, ти, він, вона, воно ми, ви, вони

- числа: однина (*singular form*) множина (*plural form*)

1. Дієслова мають 3 способи (*mood*):

2. Дієслова є перехідні (transitive) і неперехідні (intransitive)

3. Дієслова мають доконаний вид (perfective aspect) і недоконаний (imperfective aspect)

4. Дієслова мають неозначену форму (Infinitive)

ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ

За особливостями відміння, всі дієслова діляться на **3 дієвідміни:**
першу, другу і третю.

 До першої дієвідміни належать дієслова, які у 3-ій особі множини теперішнього та майбутнього часу мають закінчення -УТЬ, -ЮТЬ (кажу писатимуть).

 До другої дієвідміни належать дієслова, які мають закінчення -АТЬ, -ЯТЬ (кричать, посидять).

 До третьої дієвідміни належать лише чотири дієслова: **БУТИ, ЙСТИ, ДАТИ, ВІДПОВІСТИ (РОЗПОВІСТИ).**

Поділ на дієвідміни важливо знати для того, щоб правильно писати і вимовляти закінчення в дієсловах.

Дієслова, які належать до однієї дієвідміни, мають однакові особові закінчення.

ЗАПАМ'ЯТАЙМО

Особові закінчення дієслів першої дієвідміни

		одніна	множина	множина
1-ша особа	я	- у, - ю	ми	- емо, - ємо
2-га особа	ти	- еш, - єш	ви	- ете, - єте
3-тя особа	він, вона, воно	- е, - є	вони	-уть, - ють

Особові закінчення дієслів другої дієвідміни

		одніна	множина	множина
1-ша особа	я	- у, - ю	ми	- имо, - їмо
2-га особа	ти	- иш, - їш	ви	- ите, - їте
3-тя особа	він, вона, воно	- ить, - їть	вони	- ать, - ять

ТРЕТЬЯ ДІСВІДМІНА

(57)

До третьої дісвідміни належать слова: **бути, єсти, дати, відповісти.** До цієї ж дісвідміни належать і похідні від них діеслова. Наприклад, **поїсти, з'єсти, об'єсти; подати, віддати, передати; оповісти, розповісти, доповісти тощо.**

Цю дісвідміну інакше називають ще **архаїчною** групою. А це тому, що діеслова цієї групи зберегли стародавні форми відмінювання.

Відмінювання діеслова **єсти**

Теперішній час

	одніна	множина
1-ша особа	їм	їмо
2-га особа	їси	їси
3-тя особа	їсть	їдять

Відмінювання діеслова **дати, відповісти**

(Форми теперішнього часу ці діеслова не мають, бо вони доконані).

Майбутній час

Одніна		
1-ша особа	дам	відповім
2-га особа	даси	відповіси
3-тя особа	дасть	відповість
Множина		
1-ша особа	дамо	відповімо
2-га особа	дасте	відповісте
3-тя особа	дадуть	відповідять

Всі слова **бути** зберегли лише одну з старих форм теперішнього часу - **є**, яку вживасмо в однині і множині всіх осіб: **я є, ти є, він є, ми є, ви є, вони є.** Зрідка вживається в літературній мові **єсть** (третя особа однини) і **суть** (третя особа множини), а ще раніше - **єси** (друга особа однини). *Наприклад: Отче наш, що єси на небі (з молитви).*

В усіх інших формах (у минулому і майбутньому часах) діеслова третьої дісвідміни не відрізняються від відмінювання першої і другої дісвідміни.

ЧАС ДІЄСЛІВ

Дієслова мають форми теперішнього, минулого та майбутнього часу.

Теперішній час що робить?	Минулий час що робив? що зробив?	Майбутній час що буде робити? що зробить?
ходить	ходив	прийде
читає	читав	прочитає
малює	малював	буде малювати
пише	писав	буде писати
спить	спав	спатиме

ДАВНОМИНУЛИЙ ЧАС

Крім минулого часу, українська мова має ще й форму давноминулого часу. Давноминулий час твориться із форми дієслова минулого часу та допоміжного дієслова **від бути**:

наварив би, наварила була, наварило було, наварили були;

прокинувся був, прокинулась була, прокинулось було, прокинулись були.

Допоміжне дієслово в давноминулому часі вживається тільки в тому роді або числі, що й основне дієслово. Отже, не можна казати **наварив було**, наварила було, наварили було.

Допоміжне дієслово може стояти в реченні після основного дієслова і перед ним: **купив був і був купив**.

Давноминулий час означає попередню з двох дій у минулому часі. *Наприклад:*
Віл щось почав був говорити, та судді річ його спочатку перебили (Є. Гребінка).

МИНУЛИЙ ЧАС ДІЄСЛІВ (PAST TENSE)

Минулий час осіб не має, але змінюється за родами.

(39)

	Рід	одніна	Множина
він	Чоловічий	читав ☒ , говорив ☒ , співав ☒	читал ☒
вона	Жіночий	читал -а, говорил -а, співал-а	говорил ☒ и ☒
воно	Середній	читал -о, говорил -о, співал -о	Співал ☒

ТЕПЕРИШНІЙ ЧАС ДІЄСЛІВ (PRESENT TENSE)

Теперішній час змінюється за особами і числами.

Перша особа : я. Друга особа: ти. Третя особа: він, вона, воно.

		одніна		множина
я	1-ша особа	що я роблю? пиш-у чита-ю	ми	що ми робимо? пиш-емо чита-ємо Ми
ти	2-га особа	що ти робиш? пиш-еш чита-єш	ви	що ви робите? пиш-ете чита-єте
він вона воно	3-тя особа	що він, вона, воно робить? пиш-е чита-є	вони	що вони роблять? пиш-уть чита-ють

ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ У МИNUЛОМУ ЧАСІ (Conjugation of Verbs in the Past Tense)

60

Дієвідмінювання в минулому часі має такі особливості:

1. Для всіх трьох осіб характерне одне спільне закінчення:

я читав, ти читала, він читав.

2. В однині властива зміна за родами:

він читав, вона читала, воно читало.

3. Форми жіночого та середнього роду однини та форми множини утворюються від основи дієіменника (*infinitive*) за допомогою наростка л і закінчень: читала, читало, читали.

4. У формах чоловічого роду наросток -л змінився на -в:

читав, плакав, співав.

Після кінцевого приголосного основи наросток -л зовсім зник:

нести - ніс, везти - віз.

Рід	Одніна		Множина
чоловічий	я (ти, він)	писав, віз	ми писали, везли
жіночий	я (ти, вона)	писала, везла	ви писали, везли
середній	я (ти, воно)	писало, везло	вони писали, везли

Як і в теперішньому часі, дієслова минулого часу вживаються і з часткою -ся: умивався, умивалася, умивалися; сміявся, сміялася, сміялися. Частка -ся може вживатись і в формі -сь: купалась, купались, сміялась, сміялись. Звичайно -сь вживається в дієсловах жіночого і середнього родів та в множині, бо перед часткою там є голосний звук а, о або и, тому немає труднощів для вимови -сь в кінці дієслова.

МАЙБУТНІЙ ЧАС ДІЄСЛІВ (FUTURE TENSE)

Майбутній час змінюється за особами

		однина			множина
я	1-ша особа	що я зроблю? принесу напишу прочитаю	ми	що ми зробимо? принесемо напишемо прочитаемо	
ти	2-га особа	що ти зробиш? ти принесеш напишеш прочитаєш	ви	що ви зробите? принесете напишите прочитаєте	
він она воно	3-тя особа	що він, вона, воно зробить? принесе напише прочитає	вони	що ви зроблять? принесуть прочитають напишуть	

ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ У МАЙБУТНЬОМУ ЧАСІ

(Conjugation of Verbs in the Future Tense)

62

Майбутній час дієслів має три форми:

- складену (буду читати, буду писати, буду ходити, буду сміятись);
- складну (читатиму, писатиму, ходитиму, сміятимусь);
- просту (прочитаю, напишу, піду, засміюсь), тобто проста форма майбутнього часу можлива тільки від дієслів доконаного виду (що означають закінчену дію).

Проста форма, подібна до форми теперішнього часу, з тією різницею, що ми додаємо до неї приrostок, *наприклад*:

несу - при-несу, пишу - на-пишу, читаю - про-читаю.

Відмінювання дієслів майбутнього часу

Особа Одніна

Множина

Складена форма

1 я буду писати

1 ми будемо писати

2 ти будеш писати

2 ви будете писати

3 він (вона, воно) буде писати

3 вони будуть писати

Складна форма

1 я писатиму

1 ми писатимемо

2 ти писатимеш

2 ви писатимете

3 він (вона, воно) писатиме

3 вони писатимуть

Проста форма

1 я напишу

1 ми напишемо

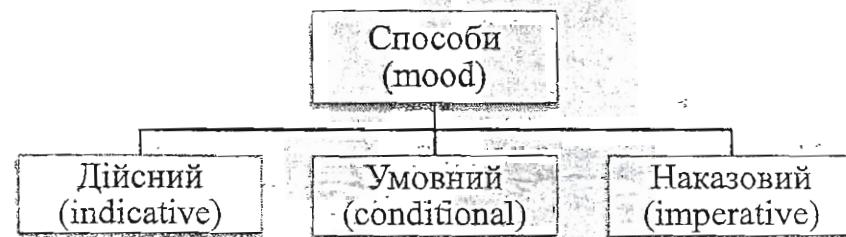
2 ти напишеш

2 ви напишете

3 він (вона, воно) напише

3 вони напишуть

СПОСОБИ ДІЄСЛІВ (THE VERBAL MOODS)

Дійсний - реальна дія у

- минулому
- теперішньому
- майутньому

Умовний - дія, можлива за якоїсь умови.

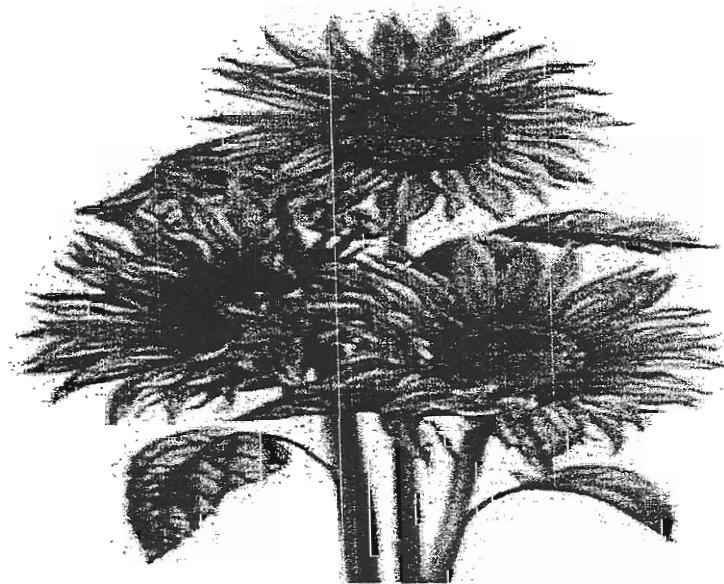
Утворюється додаванням **би** (після приголосної consonant)

б (після голосної vowel)

Наприклад: читав би, поїхали б.

Наказовий - означає наказ, прохання, спонукання, заклик.

Наприклад: їсти - їж, бігти - біжси, вставати - вставай, молитися -молись

НАКАЗОВИЙ СПОСІБ (IMPARATIVE MOOD)

У наказовому способі дієслова відміняються за особами та числами. Але звичайна форма наказового способу дієслів можлива не в усіх особах однини та множини.

Ось схема, яка найкраще відображає можливі форми наказового способу:

	одніна	множина
1-ша особа	---	працюмо
2-га особа	працюй	працюйте
3-тя особа	---	---

Отже, звичайна форма наказового способу можлива:

- а) у другій особі однини (*працюй, вези, глянь*);
- б) у першій особі множини (*працюмо, везімо, гляньмо*);
- в) у другій особі множини (*працюйте, везіть, гляньте*).

Для першої і третьої особи однини та третьої особи множини є так звана описова форма наказового способу, яка твориться за допомогою частки **хай** або **нехай**. Частка **хай** (**нехай**) додається до відповідної особи дієслова в теперішньому або майбутньому часі: **нехай** я зроблю, **хай** він робить (зробить), **нехай** вони роблять (зроблять).

ІІ. Звичайна форма наказового способу твориться від основи теперішнього часу (недоконані дієслова) або від простого майбутнього часу (доконані дієслова).

У другій особі однини наказовий спосіб має такі форми:

- а) неси, вези говори, кажи, пиши, скажи, напиши;
- б) співай, вставай, починай, показуй, працюй, бий;
- в) сядь, глянь, забудь, приходь, принось;
- г) ріж, приголуб, клич, плач, ляж, руш та ін.

Ті дієслова, що в другій особі однини мають закінчення - И, у множині так пишуться:

1-ша особа: несімо, говорімо, пишімо, скажімо.

2-га особа: несіть, говоріть, пишіть, скажіть.

У першій особі множини допускається і форма без кінцевого **-o**: говорімо і говорім, скажімо і скажім, молімо і молім.

Так само іноді вживається стара форма другої особи множини: **окропіте**, **сидіте**, **порвіте**. Така форма дотепер уживається лише в церковній мові та ще в поезії. *Наприклад:*

*Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражсою злою кров'ю
Волю окропіте.*
(T. Шевченко).

Ті дієслова, що закінчуються в другій особі одинини на **-й** (закінчення не мають), у множині пишуться так:

1-ша особа: ставаймо, працюймо, читаймо;.

2-га особа: вставайте, працюйте, читайте.

Дієслова третьої дієвідміни (архаїчні) відмінюються в наказовому способі так:

- a) **бути**: будь, будьмо, будьте.
- б) **їсти**: їж, їжмо, їжте.
- в) **відповісти**: відповіж, відповіжмо, відповіжте.
- г) **дати**: дай, даймо, дайте (як і дієслова **мити**, **бити**).

Частка **-ся** вживається в наказовому способі, як звичайно:
порадься, порадьмо, порадьтесь;
помолись, помолімо (помолімся), помолітесь;
підносься, підносьмо, підносьтесь (підносьмо, підносьтесь).

УМОВНИЙ СПОСІБ

(CONDITIONAL MOOD)

Умовний спосіб складається з дієслова минулого часу і частки **би** (б), яка пишеться завжди нарізно з дієсловом.

Частка **би** вживається, як правило, при дієслові чоловічого роду (робив **би**), а коли дієслово кінчається на голосний звук, вживається **б**. Але й це правило зобов'язує лише тоді, коли частка (**би** чи **б**) стоїть безпосередньо після дієслова: **ходив би**, **ходила б**, **ходило б**, **ходила б**.

Частка **би** (**б**) може стояти в реченні і перед дієсловом і навіть може бути відокремлена від нього одним чи кількома словами.

Наприклад: 1. Люди **б** сонце заступили, якби мали силу (Т.Шевченко).

2. Так **би** вони просиділи до самого ранку, якби не ті піvnі,

В останньому реченні частка **би** відноситься до **просиділи**, але її відокремлюють від дієслова інші слова. Стоячи після слова **так**, яке кінчається на приголосний звук, частка виступає в формі **би**, а якби вона (частка) стояла після дієсло **просиділи** чи після якогось іншого слова з кінцевим голосним, то треба **б** було писати **б** (**просиділи б**, вони **б** просиділи).

